

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۳۰

ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق ده‌گانه کلانشهر شیراز

مجتبی رفیعیان

دانشیار گروه شهرسازی دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس

ابراهیم زحمتکش

دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه سیستان بلوچستان

پروین ده‌ده زاده سیلابی

دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی

چکیده

و سپس با استفاده از مدل‌های AHP، topsis و vikor مناطق شهری شیراز در میزان برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی اولویت‌بندی شدند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های سرگرمی، آموزش و محیط‌زیست از حد متوسط احساس رضایتمندی بالاتر قرار دارد. همچنین تاسیسات و تجهیزات، جامعه مدنی و خدمات در شرایط متوسطی از احساس رضایتمندی می‌باشند. شاخص‌های بهداشت، اشتغال و مسکن در پایین‌تر از حد متوسط رضایتمندی کیفیت زندگی قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج حاصل از رتبه‌بندی مناطق نشان دهنده تفاوت معناداری از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی در بین مناطق ده‌گانه شهر شیراز و نابرابری مناطق قدیمی و مناطق جدید می‌باشد.

شهر به عنوان بستر زیست انسان شهرنشین، نیازمند تأمین استانداردهایی است که در یک نگاه می‌توان آن را استانداردهای کیفیت زندگی نامید. از آنجائی که مهمترین و اساسی‌ترین هدف از برنامه‌ریزی شهری پاسخگویی به نیازهای افراد ساکن در شهرها و بهبود کیفیت زندگی آنهاست، امروزه توزیع نهادهای خدماتی کیفیت زندگی شامل کیفیت مسکن، کیفیت محیط‌زیست، اشتغال، آموزش، بهداشت و... در سطح شهر مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان شهری می‌باشد. بر این اساس، هدف تحقیق حاضر بررسی و تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در مناطق شهر شیراز می‌باشد روش تحقیق "توصیفی - تحلیلی" است که با مطالعات میدانی و تکمیل پرسشنامه گردآوری شده و در نرم افزار SPSS وارد و سپس با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای ابتدا میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت زندگی در شهر شیراز سنجیده شد.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، شیراز، AHP، Vikor،
Topsis

مقدمه

رشد سریع شهرنشینی در دهه‌های اخیر و بی‌توجهی به ابعاد کیفی زندگی انسان، پیامدهای نامطلوب بر سطح سلامت فردی و اجتماعی شهرها به دنبال داشته است. همچنین باعث چرخه نامطلوبی از عدم تعادل‌های اجتماعی - اقتصادی و زیست-محیطی و در مجموع نزول کیفیت زندگی شهری شده است (قدمی و معتمد، ۱۳۹۲: ۳۳ و ۳۴). در واقع نواحی شهری مراکز اصلی رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در هر کشوری هستند که خود را به عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند، اما برخی از نواحی شهری با چالش‌های مهمی در زمینه‌های تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، نابرابری‌های اقتصادی، کمبود مسکن و ترافیک روبرو هستند که این مشکلات کیفیت زندگی شهری را به شدت کاهش می‌دهند (رضوانی و همکاران، ۲: ۱۳۸۸). همچنین رویکرد صرف برنامه‌ریزی شهری به ابعاد کالبدی - کارکردی شهر بدون توجه به ارزش‌ها و اهداف اجتماعی و اقتصادی مرتبط با آن، فلسفه وجودی شهرها به عنوان محلی برای زندگی را با تردیدهای جدی مواجه کرد، به گونه‌ای که عمده انتقادات علیه این نوع برنامه‌ریزی، بر روی اهداف و ارزش‌های اجتماعی و کیفی و زیست‌پذیرتر شدن شهرها متمرکز شده بود (حسینی و باقریان، ۱۳۹۳: ۵۶). زیرا شهرها به عنوان بستر زیست بشر دارای نقش اساسی در ایجاد رضایت داشته و در واقع شکل‌دهنده سبک زندگی انسان و تعیین‌کننده کیفیت زندگی اوست. توجه به کیفیت محیط انسان ساخت علاوه بر تشویق مردم به حضور در آن بر القای حس رضایت در افراد موثر است (Smith and levermore, 2005: 5). از این گذر به منظور حل مشکلات بشر شهرنشینی و ارتقاء ابعاد کیفی زندگی او مفهومی تحت عنوان کیفیت زندگی مطرح و مورد تحقیق قرار گرفته است. (Pal, 2005: 24). لذا امروزه کیفیت زندگی شهری به عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه‌ریزی شهری است که بر این اساس در بسیاری از کشورهای توسعه یافته برنامه‌ریزان در تلاش برای

نمایش سطوح کیفیت زندگی در سطوح مختلف جغرافیایی هستند تا از این طریق بتوانند راهکارهای بهینه‌ای را برای بهبود کیفیت زندگی نواحی عقب مانده از نظر شاخص‌های مورد بررسی بیابند (لطفی و صابری، ۱۳۹۱: ۲). لذا ارزیابی کیفیت زندگی به عنوان ابزاری برای تدوین چارچوب برنامه ریزی استراتژیک (Lee, 2008:1207)، جهت شناسایی مشکلات شهرهای امروزی و ارائه راهکارهایی درخور توجه و نیل به وضعیت مطلوب زندگی از لحاظ شاخص‌های عینی و ذهنی می‌باشد. بر این اساس پژوهش حاضر در پی ارزیابی و سطح بندی مناطق شهری شیراز بر اساس برخی از مهمترین شاخص‌های کیفیت زندگی می‌باشد؛ که به نظر می‌رسد از لحاظ شاخص‌های موثر در کیفیت زندگی شهری تفاوت چشم گیری در بین مناطق وجود دارد و شناسایی این تفاوت و ارائه راهکارهای مناسب خود می‌تواند در بهبود وضعیت و پیشبرد اهداف توسعه شهری شیراز موثر واقع گردد.

پیشینه پژوهش

پژوهشگرانی از رشته‌های متفاوت علمی، مفهوم کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ تاکنون مطالعه نموده‌اند. اما تحقیقات و تلاش‌های اولیه در زمینه کیفیت زندگی شهری و شاخص‌های آن، از دانش پژوهان جهانی غربی (کمپ بل، کاورز و رود گرز در سال ۱۹۷۶، گرین، وروف و فلدر سال ۱۹۶۰ و...) که در رشته‌های مختلفی از قبیل روانشناسی و جامعه‌شناسی مشغول فعالیت بوده‌اند آغاز شده است، آنها کوشیده‌اند تا اجزاء و عناصر کیفیت زندگی را معین نمایند و مناطق جغرافیایی مانند شهرها و ایالات را بوسیله مؤلفه‌های کیفیت زندگی مقایسه نمایند (Tuan Seik, 2000: 30). در سال‌های اخیر نیز مطالعاتی در این زمینه صورت گرفته است که در این مقاله به صورت مختصر به چند نمونه اشاره می‌گردد. ایزی یو و همکاران (۲۰۱۴)، در مقاله‌ای با عنوان "رضایت از کیفیت زندگی (ذهنی) در خانه‌های عمومی مناطق شهرداری (مورد مطالعه: جنوب غرب نیجریه)" نتیجه گرفته که ۶۱ درصد از پاسخ دهندگان بطور کلی از زندگی در خانه‌های فعلی خود راضی بوده اما در دسترسی به

نشان‌دهنده، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست محیطی بهتر ناحیه یک نسبت به دو ناحیه دیگر استدر ایران نیز در این رابطه مطالعاتی که بیشتر ارزیابی و شناخت وضع موجود و شناسایی مسائل مشکلات و تفاوت‌های منطقه‌ای می‌باشد صورت گرفته است. هادیانی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیلی بر رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت زندگی شهری با تأکید بر زیرساخت‌ها و حمل و نقل (مورد مطالعه بندربوشهر)" وضعیت زیرساخت‌های شهری بوشهر را نامطلوب و کیفیت حمل و نقل را در سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند کیفیت زندگی حاصل از این دو شاخص با ۴۶ درصد رضایت‌مندی در سطح معناداری ۲۹۴ درصد متوسط ارزیابی شده است. رفیعیان و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله ارزیابی رضایت‌مندی از کیفیت فضای شهری با توجه به متغیر جنسیت (نمونه موردی: باغ خانواده کرج) به این نتیجه رسیدند که کیفیت در میان زنان و مردان جزء معیارهای عملکرد، آسایش روانی و لذت در معیار فضای شهری و جزء معیارهای حفاظت و نظارت طبیعی در معیار امنیت باهم تفاوت معنی‌دار دارند.

مبانی نظری

کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و چندبعدی است که تحت تاثیر مولفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماع قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مرتب است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹، ۵). به گونه‌ای که پاکین معتقد است اصطلاح کیفیت زندگی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند، مثل آلودگی و کیفیت مسکن و همچنین به برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم مانند سلامت و دسترسی اشاره دارد (Pacione, 2003, 30). موضوع کیفیت زندگی از آغاز دهه ۱۹۹۰ به بعد، در ادبیات نظری و توسعه، اهمیت فوق‌العاده‌ای یافته است و مبنای تمایز و دسته‌بندی‌های نوین کشورها در سال‌های اخیر شده است (عنبری، ۱۳۸۹، ۱۵۰). با توجه به این امر که بالاترین هدف توسعه و مدیریت شهری، بهبود کیفیت زندگی و خوشبختی شهروندان است (Dajian & peter, 2006)؛ کیفیت زندگی

خدمات و امکانات زیر بنایی احساس نارضایتی کرده‌اند. اولاً جویج و همکاران (۲۰۱۴)، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی کیفیت زندگی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی برای کاهش فقر" با استفاده از ۱۲ شاخص، کیفیت زندگی را در سه حوزه (اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی) مورد مطالعه قرار داده و نتیجه‌گیری کرده‌اند که کیفیت زندگی ۶۱/۵۲ درصد از ساکنان آگولارا زیر متوسط، ۱۷/۹۴ درصد بسیار فقیر و ۱۴/۵۵ درصد متوسط بوده است و همچنین آنان علاوه بر اولویت‌بندی مناطق برای توسعه بیشتر از نظر خدمات به دخالت‌های فوری و آگاهانه دولت برای ارتقاء سطح کیفیت زندگی و جلوگیری از فقر تأکید کرده‌اند. مرنز (۲۰۱۵)، در مقاله «کیفیت زندگی شهری و مطالعات پایداری محیط زیست» به ارائه تعریف عملیاتی کیفیت زندگی پرداخته است. وی ابتدا به بررسی اجمالی مطالعات انجام شده در ارتباط با کیفیت زندگی شهری و سپس به ارائه مدل‌های مفهومی گوناگون در این زمینه پرداخته است و در نهایت سنجش پوشش فرهنگ پایداری در میان ساکنان نواحی شهری را به‌عنوان بخشی از مطالعات کیفیت زندگی ارائه داده است

در ایران نیز در این رابطه مطالعاتی که بیشتر ارزیابی و شناخت وضع موجود و شناسایی مسائل مشکلات و تفاوت‌های منطقه‌ای می‌باشد صورت گرفته است. حسینی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵)، به ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری حاجی‌آباد فارس پرداخته ابعاد چهارگانه شاخص کیفیت زندگی همبستگی مستقیم و معناداری وجود داشته و هر یک از این ابعاد همبستگی معناداری با رضایت‌مندی نهایی از کیفیت زندگی دارند. صفایی‌پور و احمدی (۱۳۹۴)، شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه ۴ شهر اهواز را مورد ارزیابی قرار داده و نتیجه می‌گیرند، وضعیت کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی و فیزیکی در حد متوسطی قرار دارد. در پژوهش نجفی و همکاران (۱۳۹۴)، با عنوان «سنجش شاخص‌های توسعه در مناطق شهری با تأکید بر کیفیت زندگی»، میانگین‌های رتبه‌ای بدست آمده

شهری در پاسخ به آن، در برگیرنده‌ی ابعاد روانی است که شاخص‌هایی چون رضایت، شادمانی و امنیت را در بر می‌گیرد و در برخی از موارد رضایت اجتماعی نیز نامیده می‌شود. کیفیت زندگی شهری ابعاد محیطی را نیز که سنجه‌هایی چون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی را با خود دارند؛ در برمی‌گیرد (غیاثوند، ۱۳۸۵: ۸۵). می‌توان مولفه‌های تعاملات اجتماعی و تعلق مکانی، بناها و فضاها و دسترسی در مورد معیار کیفیت محیط در شهرک و ابعاد و تسهیلات واحدهای مسکونی در مجتمع‌های سکونتی را مهمترین مولفه‌های نیازمند اقدام و مداخله برای ارتقای کیفیت دانست (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۲). به عبارت دیگر منظور از کیفیت زندگی شهری، توجه به کیفیت شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی، روانی و غیره در دو وجه کمی و کیفی (مثل شرایط کیفیت دسترسی، کیفیت مسکن، کیفیت فضاهای اوقات فراغت، فرصت‌های اجتماعی، اشتغال، مشارکت اجتماعی و غیره) در روند برنامه‌ریزی شهری می‌باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۵). اغلب محققان و صاحب‌نظران برای مفهوم کیفیت زندگی شهری دو بُعد عینی و ذهنی قائل‌اند که هر بُعد از مؤلفه‌ها و ابعاد جزئی‌تری برخوردار است. دسیارت و دلر بر این باروند که «کیفیت زندگی یک فرد وابسته است به حقایق بیرونی و عینی زندگی‌اش و ادراک درونی و ذهنی که او از این حقایق بیرونی و شرایط عینی و نیز از خودش دارد.

(لطفی، ۱۳۸۸: ۶۹). صورت کلی با مروری بر تعاریف کیفیت زندگی می‌توان فضای مفهومی کیفیت زندگی را دارای ابعاد زیر دانست: واقعیات عینی، ادراک ذهنی، برخورداری، بهزیستی، رضایت از زندگی، تأمین نیازهای انسانی، سلامت، رفاه و نظایر آن (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۷). در گذشته محققان علوم اجتماعی برای سنجش کیفیت زندگی استفاده از معرف‌های عینی فرافرنگی مانند رفع نیازهای اولیه (غذا، سرپناه، ...) را توصیه می‌کردند. تاکید زیاد بر دیدگاه عینی منجر به غفلت از دیدگاه ذهنی شد که بسیار مهم است و در سطح فردی به کار برده می‌شود. در حالی که شاخص‌های عینی محیط زندگی و کار را تشریح می‌کنند و شاخص‌های ذهنی راه‌هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند را تشریح می‌نمایند. امروزه تعریف بهزیستی ذهنی به عنوان شاخص کیفیت زندگی از مطلوبیت بیشتری برخوردار می‌باشد. بدان سبب که به جای اینکه متخصصان بگویند مردم چه هنگام احساس خوشبختی می‌کنند، خود مردم درباره آن اظهارنظر می‌کنند. می‌توان به روشنی از شهروندان پرسید که تا چه حد احساس خوشبختی می‌کنند. سنجش کیفیت زندگی شهری با استفاده از این رویکرد مشکل بوده و وقت و هزینه بیشتری را نسبت به سنجش شاخص‌های عینی به خود اختصاص می‌دهد لیکن نتایج حاصل از آن منطقی بوده و بیشتر به واقعیت نزدیک‌تر است (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۵).

جدول (۱): شاخص‌های کیفیت زندگی شهری از دیدگاه صاحب نظران مختلف

محقق	شاخص‌های کیفیت محیط
جین جیکوبز (۱۹۶۱)	ملحوظ داشتن فعالیت‌ها مناسب پیش از توجه داشتن به نظم بصری محیط، استفاده از کاربری‌های مختلط چه به لحاظ نوع استفاده چه از نظر ابنیه با سن‌های مختلف در یک ناحیه، توجه به عنصر خیابان، نفوذپذیر بودن بافت که به مفهوم پیشنهاد استفاده از بلوک‌های کوچک‌تر شهری است، اختلاط اجتماعی و انطباق‌پذیر بودن فضاها
اپلارد و اوکاموت (۱۹۶۸)	صدا، نور، دود، گرد و غبار، میکرواقلیم، خلوت فعالیت‌های ارزشمند و محیط‌های شناسایی محلی، تعامل اجتماعی
لانسنینگ و مارانز (۱۹۶۹)	باز بودن، راحتی، جذابیت، نگهداری، صدا و ارتباط آنها با ساکنان محله‌شان
سانوف و ساونی (۱۹۷۲)	ایمنی از آتش سوزی، امنیت، دسترسی به مدارس، جمع‌آوری زباله، ارتباط با همسایه‌ها، پیاده‌رو مناسب، فاصله مناسب از دوستان، فاصله مناسب از خویشاوندان، پارکینگ جلوی خانه
اپلارد و لیتل (۱۹۷۲)	خطرات ترافیکی، استرس، صدا و آلودگی، خلوت، قلمرو خانه، همسایگی و ملاقات، شناسایی و دلبستگی
کارپ و همکاران (۱۹۷۶)	ایمنی، زیبایی، صدا، همسایه‌ها، تحرک و دسترسی، آزار و اذیت
کوئین لینچ (۱۹۸۱)	دسترسی، سرزندگی، حس سازگاری، کنترل و نظارت، کارایی و عدالت

پرفسور دوهل (۱۹۸۴)	بالا بودن سطح بهداشت براساس شاخص‌های قابل قبول بهداشتی و قابلیت دسترسی برای کلیه ساکنین، بالا بودن کیفیت کالبدی محیط، مسکن، وجود مناطق فعال و معنی‌دار، توانایی رفع نیازهای اولیه هر شهروند، وجود روابط اجتماعی در حد معقول، وجود اقتصاد متنوع و خودکفا، تنوع فعالیت‌های فرهنگی، الگوی متناسب شهرسازی
بنتلی و همکاران (۱۹۸۵)	سازگاری بصری، تنوع، نفوذپذیری، خوانایی، انعطاف‌پذیری، قابلیت شخصی‌سازی، هم چنین در سال ۱۹۹۰ سه معیار: کارایی از نظر مصرف انرژی، پاکیزگی و حمایت از حیات وحش بدان افزوده شد تا کاستی‌های را پوشاند
آلن جیکویز و دانلد اپلبارد (۱۹۸۷)	سرزندگی، هویت، کنترل دسترسی به فرصت‌ها، تخیل و شادی، اصالت و معنا، زندگی اجتماعی و همگانی، خود اتکایی شهری، محیطی برای همه
مایکل ساوت ورت (۱۹۸۹)	ساختار، خوانایی، فرم، حس مکان، هویت؛ دیدها و مناظر، مقیاس انسانی یا پیاده
رومانا و همکاران (۲۰۰۳)	زباله، آلودگی آب، آلودگی هوا، صدا، شلوغی و ترافیک

ماخذ: خادمی و همکاران، ۱۰۱:۱۳۹۱

روش پژوهش

روش تحقیق در این مقاله از نوع ماهیت توصیفی - تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی می باشد. تکنیک گردآوری آمار و اطلاعات، با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای، استفاده از جداول آمارنامه‌ها و طرح تفصیلی شهر می‌باشد. در این تحقیق جهت ارزیابی کیفیت زندگی از ۹ شاخص جامعه مدنی، بهداشت، سرگرمی، محیط زیست، آموزش، اشتغال، خدمات، تاسیسات و تجهیزات و مسکن استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو مرحله انجام پذیرفت. در مرحله اول میزان رضایتمندی شهروندان از شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر شیراز مورد سنجش قرار گرفت در این راستا پس از گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش، از طریق پرسشنامه، با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصله از آزمون T- test تک نمونه‌ای استفاده شده است. در مرحله دوم مناطق ده گانه شهر شیراز به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی شهری اولویت‌بندی شدند. جهت وزن‌دهی معیارها در هر قسمت نرم‌افزار EXPERT CHOICE و روش سلسله مراتبی AHP به کاربرده شد. رتبه‌بندی مناطق شهری با استفاده مدل TOPSIS انجام پذیرفت و در نهایت جهت رتبه‌بندی نهایی کیفیت زندگی در مناطق شهری از مدل vikor استفاده شده است.

معرفی مدل

مدل AHP

فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) یکی از کارآمدترین تکنیک‌های موثر در تصمیم‌گیری است که توسط توماس الساعتی در سال ۱۹۸۰ معرفی شد (Azizi et, al, 2013, 244). این مدل یک ابزار تصمیم‌گیری قابل‌انعطاف و قدرتمند است که افراد را در مقایسه همزمان دو وجه کمی و کیفی شاخص‌ها کمک می‌کند (ZAKRIA, et, al, 2010: 158). در این تحقیق جهت وزن‌دهی معیارها از مدل AHP استفاده شده است.

مدل TOPSIS

روش تاپسیس توسط هوانگ و یون توسعه داده شد، که به عنوان یکی از اعضای خانواده MCDM یا تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره امروزه در رتبه‌بندی مفاهیم مختلف در علوم گوناگون جایگاه ویژه‌ای یافته است (زیاری و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۱). الگوریتم تاپسیس، به عنوان یک تکنیک تصمیم‌گیری چند شاخصه جبرانی بسیار قوی، برای اولویت‌بندی گزینه‌ها از طریق شبیه نمودن به جواب ایده‌آل است که به تکنیک وزن‌دهی، حساسیت بسیار کمی داشته، پاسخ‌های حاصل از آن، تغییر عمیقی نمی‌کند. در این روش، گزینه انتخاب شده باید کوتاهترین فاصله را از جواب ایده‌آل و دورترین فاصله را از ناکارآمدترین جواب داشته باشد. در این الگوریتم، فرض می‌شود هر شاخص و معیار در ماتریس تصمیم‌گیری، دارای مطلوبیت افزایشی و یا کاهش‌ی‌کنناخت است

مدل VICOR

ویکور یکی از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است که برای تعیین اولویت در رتبه‌بندی بکار می‌رود (Huang & et, 2009: 1). ویکور برای بهینه‌سازی چند معیاره سیستم‌های پیچیده توسعه یافته است. (opricovic & Tzeng, 2004). کلمه ویکور برگرفته نام صربستانی به معنای بهینه‌سازی چند معیار و راه‌حل سازشی است. این روش یک مجموعه رتبه‌بندی شده از گزینه‌های موجود را با توجه به شاخص‌های متضاد تعیین می‌کند. هدف اصلی تکنیک ویکور نزدیکی بیشتر به جواب ایده‌آل هر شاخص است. تکنیک ویکور برای حل مسائلی با خصوصیت توافق برای حل ناسازگاری قابل قبول می‌باشد (پورا احمد و خلیجی، ۱۳۹۳: ۵) در سالهای اخیر، استفاده از روش ویکور و توسعه آن به عنوان یک روش حل جدید برای مسائل تصمیم‌گیری چندمعیاره، مورد توجه بسیار قرار گرفته است. از این روش می‌توان برای رتبه‌بندی گزینه‌های مختلف بر اساس معیارهای مختلف استفاده کرد (پویا و عزیز زوارم، ۱۳۹۳: ۱۱).

شاخص‌های پژوهش

در پژوهش حاضر برای سنجش کیفیت زندگی در مناطق شهر شیراز از ۹ شاخص اصلی و زیرشاخص استفاده شده است که به شرح زیر می‌باشد

مسکن: سنجش شاخص مسکن با استفاده از ۱۰ زیرشاخص انجام پذیرفت. معیارهای مورد استفاده عبارتند از اندازه واحد مسکونی، وسایل خانگی و مبلمان، نوع ساخت و طراحی مسکن، امکانات و تاسیسات واحد مسکونی، کیفیت نوسازی و استحکام واحد مسکونی، تعداد واحدهای مسکونی، قیمت مسکن، اجاره بهای مسکن، امکانات و حمایت‌های دولتی، رضایت‌مندی از وضعیت مسکن.

تاسیسات و تجهیزات شهری: برای سنجش این شاخص از ۶ معیار دسترسی به آب آشامیدنی، برق، گاز، تلفن، فاضلاب و رضایت‌مندی کلی از تاسیسات و تجهیزات استفاده شد.

امکانات و خدمات شهری: ارزیابی امکانات و خدمات با استفاده از ۱۱ معیار دسترسی به مراکز فرهنگی، مراکز خرید،

مراکز عرضه و فروش، خدمات بانکی، پست، اینترنت، کیفیت کالای مصرفی، مبلمان فضای شهری، روشنایی و نور خیابان‌ها، ازدحام جمعیت و رضایت‌مندی از خدمات انجام پذیرفت.

اشتغال و شرایط اقتصادی: به منظور سنجش اشتغال از ۱۰ شاخص به شرح زیر استفاده شد: مقدار درآمد، هزینه‌های زندگی، امنیت شغلی، تعداد ساعات کار در طول هفته، همکاری در محل کار یا تحصیل، دسترسی به خودرو شخصی، وضعیت اشتغال در سطح شهر، نرخ مالیات، فاصله بین فقیر و غنی و رضایت‌مندی از شرایط اقتصادی.

آموزش: سنجش شاخص آموزش با ۵ معیار کیفیت مدارس در منطقه، دسترسی به مراکز آموزشی در منطقه خود، سطح تحصیلات، آموزش شغلی و میزان انطباق آموزش با شغل خود، رضایت‌مندی از وضعیت آموزشی مورد بررسی قرار گرفت.

تفریحات و سرگرمی‌ها: برای ارزیابی شاخص تفریحات و سرگرمی‌ها در مناطق ده‌گانه شیراز از شاخص‌های زیر استفاده شده است: تعداد مراکز تفریحی، امکانات و فضاهای باز شهری جهت گذران اوقات فراغت، امکانات و خدمات ورزشی، کیفیت برنامه‌ها و فیلم‌های تلویزیونی، امکان دسترسی به برنامه‌ها و فیلم‌های صدا و سیما، رضایت‌مندی از امکانات تفریحی و سرگرمی.

سلامت و بهداشت: شاخص سلامت و بهداشت با استفاده از ۷ شاخص، حمایت‌های بهداشتی درمانی، هزینه‌های بهداشت و درمان، دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی، دسترسی به پزشک متخصص، رابطه عاطفی و زناشویی، سلامتی روحی شادابی و خشنودی، رضایت از وضعیت بهداشتی و درمانی استفاده گردید. جامعه مدنی: به منظور تحلیل شاخص جامعه مدنی در مناطق شهر شیراز از ۱۷ شاخص به شرح زیر استفاده گردید: رابطه شخصی با دیگران، احساسات هویت و تعلق خاطر به خود، حقوق شهروندی، امنیت سیاسی، آگاهی‌های اجتماعی و فرهنگی ساکنین، آزادی مطبوعات و رسانه‌ها، عدالت اجتماعی و اعمال قوانین، وجود سازمان‌های و نهادهای غیردولتی حامی حقوق مردمی، مشارکت در تصمیمات شورای شهر خود، عملکرد

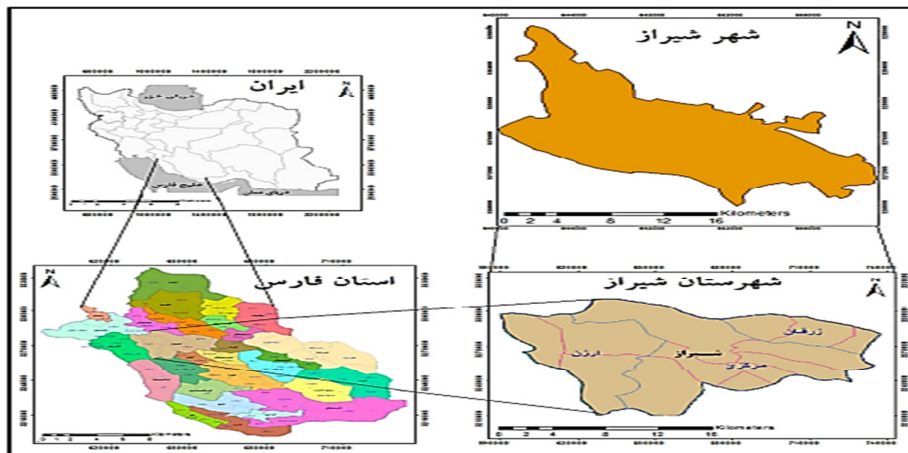
و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و عرض جغرافیایی ۵۰ درجه و ۲۷ دقیقه و ۵۵ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی نسبت به نصف النهار گرینویچ قرار دارد. ارتفاع از آن سطح آب‌های آزاد ۱۵۴۰ متر مربع است (به نقل از لطفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۴). در سال ۱۳۳۵ این شهر جمعیتی بالغ بر ۱۷۰۶۵۹ بوده که نرخ رشد جمعیت آن ۴/۷ بوده است. در سال ۱۳۹۲ جمعیت این شهر ۱۵۰۳۲۷۶ نفر بوده است که نرخ رشد نسبت به سال گذشته ۱/۴۷ است. شهرداری شیراز به ۱۰ منطقه مستقل شهری تقسیم شده و جمعاً مساحتی بالغ بر ۲۴۰ کیلومتر مربع را شامل می‌شود. شکل ۱، موقیت جغرافیایی محدوده مورد نظر را نشان می‌دهد:

شهرداری، عملکرد نمایندگان شورای شهر، عملکرد نمایندگان مجلس، عملکرد دولت و مدیران دولتی، عملکرد ادارات مختلف، چگونگی برگزاری انتخابات، روابط بین‌المللی کشور، رضایت از جامعه شهری و مدنی.

وضعیت محیط زیست: برای سنجش شاخص محیط زیست از شاخص‌های آلودگی هوا، آلودگی صوتی، کیفیت آب آشامیدنی، کیفیت جمع‌آوری زباله، نظافت خیابان‌ها و فضاهای شهری و رضایتمندی از وضعیت و کیفیت فضاهای سبز استفاده گردید.

محدوده مورد مطالعه

مطالعه حاضر در کلانشهر شیراز انجام شده است. شیراز به عنوان کلانشهر منطقه جنوب ایران و مرکز استان فارس در مختصات جغرافیایی ۲۷ دقیقه و ۷ درجه و ۱۳ درجه

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی کلانشهر شیراز، ماخذ: اسفندیاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۶

است. بدین ترتیب ابتدا هر یک از شاخص‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در آزمون T-test تک نمونه‌ای فرض H_0 حاکی از برابری پایداری یا عدد سه (حد متوسط رضایتمندی) می‌باشد و فرض H_1 حاکی از عدم برابری یا حد متوسط رضایتمندی است. اطلاعات جدول (۲) نشان می‌دهد، شاخص‌های سرگرمی، آموزش و محیط‌زیست از حد متوسط احساس رضایتمندی بالاتر قرار دارد. همچنین تاسیسات و تجهیزات، جامعه مدنی و خدمات در شرایط متوسطی از احساس رضایتمندی قرار دارند. شاخص‌های بهداشت، اشتغال و مسکن در پایین‌تر از حد متوسط رضایتمندی کیفیت زندگی قرار گرفته‌اند

یافته‌های پژوهش

یافته‌های استنباطی

به منظور ارزیابی و سنجش احساس رضایتمندی شهروندان از کیفیت زندگی در مناطق ۱۰ گانه شهر شیراز از آزمون T-test تک نمونه‌ای استفاده شده است، بدین ترتیب که متوسط شاخص‌ها جهت محاسبه میزان رضایتمندی در هر یک از شاخص‌ها با این اعداد شناسایی می‌شوند. حد متوسط رضایتمندی عدد سه می‌باشد، در این صورت از مقادیر حد بالا و حد پایین استفاده شده که اگر هر دو حد بالا و پایین منفی باشد، میانگین از مقدار مشاهده شده کمتر خواهد بود و اگر هر دو حد بالا و پایین مثبت باشد، میانگین از مقدار مشاهده شده بزرگ‌تر

جدول (۱): ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهر شیراز

حد متوسط رضایتمندی = ۳					شاخص‌های کیفیت زندگی
فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	سطح معنی‌داری (sig)	مقدار t	
پایین‌ترین	بالا‌ترین				
-۰/۱۱	-۰/۲۶	-۰/۱۸۵	۰/۰۰۰	-۴/۶۳۵	بهداشت
۰/۴۷	۳۱	۰/۳۸۸	۰/۰۰۰	۹/۳۳۶	سرگرمی
۰/۲۸	۰/۰۸	۰/۱۸۰	۰/۰۰۰	۳/۷۰۳	آموزش
۰/۱۸	۰/۰۳	۰/۱۰۳	۰/۰۰۷	۳/۶۹۵	محیط زیست
۰/۱۰	-۰/۰۶	۰/۰۱۸	۰/۰۰۲	۰/۴۲۳	تاسیسات و تجهیزات
-۰/۵۸	-۰/۷۰	-۰/۶۴۰	۰/۰۰۰	-۱۹/۴۸۶	مسکن
-۰/۷۲	-۰/۹۰	-۰/۸۰۸	۰/۰۰۰	-۱۷/۲۸۹	اشتغال
۰/۰۱	-۰/۱۳	-۰/۰۶۰	۰/۰۰۵	-۱/۷۲۷	جامعه مدنی
-۰/۰۴	-۰/۲۲	-۰/۱۳۰	۰/۰۰۷	-۲/۶۹۵	خدمات

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۵.

نتایج و یافته‌های اصلی حاصل از تکنیک‌ها

انجام شد. که اعداد حاصل از تاپسیس نهایی هر یک از شاخص‌ها در جدول (۳)، و به خاطر پرهیز از عریض شدن جدول رتبه‌بندی هر یک از شاخص‌ها در مدل تاپسیس در جدول (۴) ارائه شده است. در این پژوهش ۹ شاخص اصلی جهت ارزیابی کیفیت زندگی شهری در سطح مناطق کلانشهر شیراز مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

همان‌طور که در روش شناسی پژوهش نیز اشاره شد به منظور تعیین وزن و اهمیت شاخص‌های منتخب کیفیت زندگی شهری با استفاده از نظرات کارشناسان از مدل AHP برای وزن دهی به زیرمعیارها استفاده گردید. در نهایت وزن نهایی به دست آمده برای شاخص‌ها، در مدل تاپسیس قرار داده شده و با استفاده از مدل تاپسیس سطح‌بندی مناطق شهری شیراز در هریک از شاخص‌های کیفیت زندگی به تفکیک

جدول (۳): نتایج نهایی شاخص‌های کیفیت زندگی در مدل Topsis

شاخص منطقه	بهداشت	آموزش	اشتغال	جامعه مدنی	مسکن	سرگرمی	محیط زیست	تاسیسات و تجهیزات	خدمات
۱	۰/۲۹۴۲	۰/۴۸۵۳	۰/۴۸۴۳	۰/۶۵۲۴	۰/۴۶۶۵	۰/۴۰۸۴	۰/۳۶۶۰	۰/۵۲۷۰	۰/۶۲۱۱
۲	۰/۱۰۴۵	۰/۳۲۵۶	۰/۱۵۵۳	۰/۴۴۹۴	۰/۳۸۸۳	۰/۲۴۴۳	۰/۱۲۰۶	۰/۴۹۱۹	۰/۴۱۴۰
۳	۰/۴۸۴۳	۰/۷۱۵۴	۰/۴۱۴۰	۰/۷۸۴۸	۰/۴۸۵۳	۰/۵۵۵۲	۰/۲۸۴۳	۰/۶۰۸۷	۰/۷۱۵۴
۴	۰/۴۲۴۸	۰/۳۳۰۵	۰/۲۰۲۷	۰/۴۴۲۲	۰/۲۸۹۸	۰/۳۵۵۳	۰/۲۸۵۳	۰/۶۰۵۰	۰/۴۸۴۵
۵	۰/۲۴۴۵	۰/۳۲۰۷	۰/۱۲۳۹	۰/۴۵۸۲	۰/۴۹۶۵	۰/۵۱۳۲	۰/۳۴۷۷	۰/۳۳۶۳	۰/۵۰۲۰
۶	۰/۶۹۸۳	۰/۵۸۳۱	۰/۵۵۸۸	۰/۵۸۳۱	۰/۷۱۴۲	۰/۵۵۳۱	۰/۶۲۴۸	۰/۴۴۰۴	۰/۴۰۲۷
۷	۰/۵۱۲۵	۰/۶۲۱۶	۰/۶۶۵۷	۰/۵۲۸۸	۰/۵۵۲۵	۰/۴۹۶۵	۰/۴۸۷۶	۰/۵۲۰۶	۰/۵۱۸۵
۸	۰/۳۱۷۲	۰/۴۴۲۲	۰/۳۸۷۶	۰/۴۸۵۳	۰/۳۱۷۲	۰/۴۸۹۹	۰/۴۱۳۷	۰/۴۳۰۵	۰/۵۴۱۸
۹	۰/۵۵۸۷	۰/۶۹۲۴	۰/۵۷۶۴	۰/۷۱۴۷	۰/۶۰۸۸	۰/۵۱۱۷	۰/۵۳۷۹	۰/۵۲۷۶	۰/۴۸۷۷
۱۰	۰/۷۹۲۰	۰/۵۱۸۷	۰/۶۹۱۶	۰/۶۴۰۸	۰/۶۱۳۱	۰/۵۱۵۴	۰/۵۸۵۰	۰/۵۰۰۵	۰/۵۴۴۵

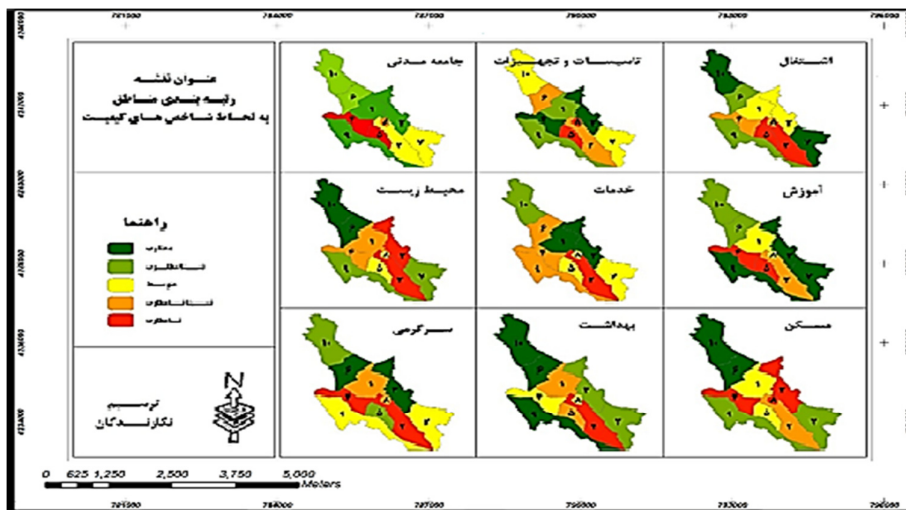

جدول (۴): رتبه بندی مناطق در شاخص های کیفیت زندگی بر اساس نتایج حاصل از مدل Topsis

شخص منطقه	بهداشت	آموزش	اشتغال	جامعه مدنی	مسکن	سرگرمی	محیط زیست	تاسیسات و تجهیزات	خدمات
۱	۸	۶	۵	۳	۶	۸	۷	۴	۲
۲	۱۰	۹	۹	۷	۸	۱۰	۱۰	۷	۱۰
۳	۵	۱	۶	۱	۷	۱	۹	۱	۱
۴	۶	۸	۸	۱۰	۱۰	۹	۸	۲	۸
۵	۹	۱۰	۱۰	۹	۵	۴	۶	۱۰	۶
۶	۲	۴	۴	۵	۱	۲	۱	۸	۹
۷	۴	۳	۲	۶	۴	۶	۴	۵	۵
۸	۷	۷	۷	۸	۹	۷	۵	۹	۴
۹	۳	۲	۳	۲	۳	۵	۳	۳	۷
۱۰	۱	۵	۱	۴	۲	۳	۲	۶	۳

گردشگری بیشتری بوده‌اند نسبت به مناطق دیگر شهر از وضعیت بهتری برخوردار بوده‌اند؛ و مناطق جدید شهری نیز از پارک‌های شهری مکان‌یابی شده در مناطق و قابل دسترسی برای سرگرمی و تفریح ساعتی شهروندان استفاده می‌کنند. که به گونه‌ای رضایت بیشتری نسبت به مراجعه به مکان‌های توریستی شهر شیراز نشان داده‌اند. از لحاظ شاخص جامعه مدنی و تاسیسات نیز میزان انحراف معیار نتایج حاصل کمتر از شاخص های دیگر می‌باشد؛ که در شاخص مدنیت و همچنین محیط زیست مناطق ۳ و ۹ و مناطقی جدید مانند ۶ و ۱۰ تا حدودی از وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق برخوردار می‌باشند. در شاخص خدمات نیز همانطور که قابل پیش‌بینی بود، مناطق قدیمی شهر و مراکز شهری به جز در بعضی از خدمات شهری که فضای زیادی می‌طلبد از برتری خاصی در برخورداری از سایر خدمات و رضایتمندی بیشتری در شهروندان مشاهده می‌گردد. در شاخص تاسیسات نیز که خود به نوعی خدمات شهری محسوب می‌گردد باز هم انحراف معیار پایین به نفع مناطق برنامه‌ریزی شده و مناطق بهسازی شده قدیمی می‌باشد. در شکل ۲ نقشه‌های حاصل از رتبه‌بندی مناطق شهر شیراز را در هریک از شاخص‌های کیفیت زندگی نشان داده شده است.

با توجه به نظر کارشناسان و نتایج حاصل از پاسخ‌های شهروندان در این ارزیابی مناطق قدیمی و دارای حاشیه نشینی از درجه کیفیت پایین‌تری نسبت به دیگر مناطق برخوردار می‌باشند. به عنوان نمونه در شاخص مسکن به عنوان سرپناه و نیاز اساسی هر شهروندی مناطق ۶، ۱۰ و ۹ از وضعیت بهتری نسبت به مناطقی با بافت فرسوده و قدیمی همچون منطقه ۲، ۴ و ۵ برخوردار می‌باشند. در شاخص آموزش مناطقی که زمانی به عنوان مرکز شهر محسوب شده‌اند و همچنین مناطقی مانند ۱۰ و ۶ که مدارس و محیط‌های آموزشی در آنها مجهز و تازه ساخت می‌باشند وضعیت بهتری نسبت به مناطق پایین شهری و قدیمی همچون ۲، ۸، ۵ و ۴ می‌باشد. از منظر بهداشتی و سلامت نیز مناطق جدید که بافتی برنامه‌ریزی شده و تازه ساخت دارند از وضعیت بهتری دارند، و قسمتی از منطقه ۲ و همچنین مناطق ۴ و ۵ از وضعیت نامطلوب و نیاز به برنامه‌ریزی فوری دارند. از لحاظ اشتغال می‌شه گفت که تقریباً انحراف معیار کمی در بین مناطق شهر شیراز وجود دارد که می‌شه این امر را ناشی از بیکاری و رکود اقتصادی و اشتغال به ویژه جوانان دانست که اکثریت پاسخ دهنده‌ها از جوانان و فعالین جامعه بوده‌اند. از لحاظ شاخص سرگرمی و تفریح مناطقی که دارای محیط توریستی و جاذبه‌های

شکل (۲): رتبه‌بندی مناطق به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی، ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

شاخص نهایی

اولویت بندی شده و وزن نهایی هر یک از شاخص‌ها با استفاده از مدل AHP محاسبه شده است هر چه که وزن محاسبه شده بیشتر باشد اولویت بیشتری به آن اختصاص داده می‌شود در نتیجه امکان آن وجود دارد که بهترین گزینه را انتخاب کرد. در نهایت با مدل VIKOR مناطق به لحاظ کیفیت زندگی سطح-بندی شده و نقشه کیفیت زندگی شهر ترسیم گردید (شکل ۳)

با توجه به شاخص‌های بیان شده، شاخص نهایی کیفیت زندگی در سطح مناطق شهر شیراز ترکیب سازشی وزن دهی از ۹ شاخص ذکر شده در پژوهش حاضر است. این شاخص‌ها که شامل جامعه مدنی، بهداشت و سلامت، سرگرمی و تفریحات، محیط زیست، آموزش، اشتغال، خدمات و امکانات، تاسیسات و تجهیزات، مسکن می‌باشد؛ براساس نظرخواهی از کارشناسان

جدول (۵): ضریب تاثیر شاخص نهایی با استفاده از مدل AHP

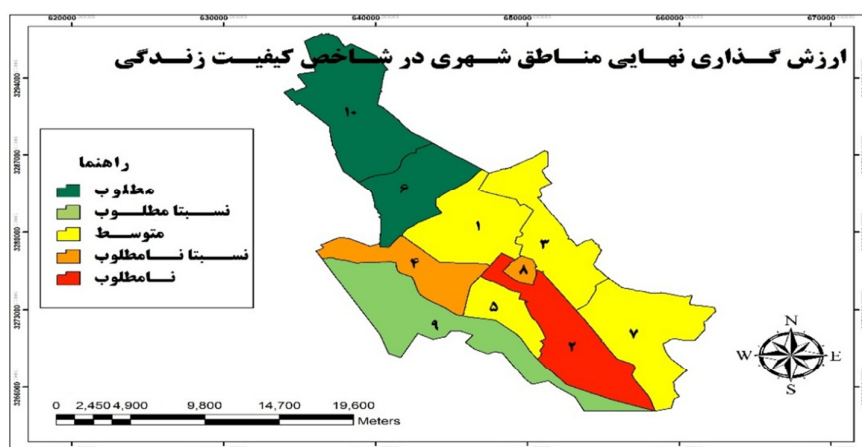
شاخص	بهداشت و سلامت	آموزش	اشتغال	جامعه مدنی	مسکن	سرگرمی و تفریح	محیط زیست	تاسیسات و تجهیزات	خدمات
ضریب	۰/۱۵۵	۰/۲۰۱	۰/۱۷۸	۰/۰۲۴	۰/۲۵۱	۰/۰۳۹	۰/۰۳۳	۰/۰۵۱	۰/۰۶۸
CR	۰/۰۲								

جدول (۶): وضعیت مناطق ده‌گانه کلاشهر شیراز در شاخص نهایی مسکن با استفاده از مدل VIKOR

رتبه	منطقه شهری	درجه کمی	سطح کیفی
۱	۶	0.009625528	مطلوب
۲	۱۰	0.011628941	نسبتاً مطلوب
۳	۹	0.309098664	متوسط
۴	۷	0.411399238	نسبتاً نامطلوب
۵	۳	0.568969506	نامطلوب
۶	۱	0.618695446	
۷	۵	0.644626514	
۸	۸	0.707896859	
۹	۴	0.770660259	
۱۰	۲	0.85206463845	

به نظرات کارشناسان شاخص مسکن به عنوان یک شاخص اصلی، اساسی و نیاز اولیه هر خانوار برای یک زندگی مطلوب از وزن بالایی برخوردار می‌باشد که وضعیت مسکن در مناطق جدید و برنامه ریزی شده شمالی شهر شیراز از وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق برخوردار می‌باشند. انحراف معیار در بین وزن‌های مسکن و آموزش، اشتغال با سایر شاخص‌ها که تقریباً زیاد می‌باشد باعث تفاوت در سطوح و به تبع آن تفاوت در کیفیت زندگی در مناطق شهری شیراز شده است.

نتایج حاصل از جدول بالا نشان‌دهنده تفاوت معناداری از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی در بین مناطق ده گانه شهر شیراز و نابرابری مناطق قدیمی و مناطق جدید می‌باشد. اعداد خروجی از مدل ویکور برتری قابل تامل مناطق شمالی ۶ و ۱۰ را نسبت به مناطق دارای بافت فرسوده مانند ۲، ۴ و ۸ را نشان می‌دهد؛ به گونه‌ای که درجه کمی منطقه ۶ با ۰.۰۰۹۶ نشان دهنده رفاه و کیفیت زندگی بالاتر، و درجه کمی ۰.۸۵۲ در منطقه دو با بافت تاریخی دارای سکنه نشان دهنده ناعدالتی، عدم برنامه ریزی و توزیع عادلانه خدمات و امکانات شهری می‌باشد. البته با توجه

شکل (۳): نقشه وضعیت مناطق شهر شیراز ر شاخص نهایی کیفیت زندگی شهر شیراز، ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

شاخص‌های کیفیت زندگی صورت گرفته، مناطق شهر در هریک از شاخص‌ها با استفاده از تکنیک تاپسیس اولویت بندی شده‌اند؛ و با توجه به شاخص‌های بیان شده، شاخص نهایی کیفیت زندگی در سطح شهر که ترکیب سازشی وزن دهی از ۹ شاخص ذکر شده در پژوهش حاضر است با مدل ویکور انجام پذیرفت. نتایج حاصل از آن حاکی از تفاوت چشم گیر بین مناطق شهری در کیفیت زندگی است. چنانکه برخوردارترین منطقه فاصله زیادی با محروم‌ترین منطقه دارد. و این بیانگر توزیع نامتعادل خدمات در سطح مناطق شهر می‌باشد؛ بنابراین تخصیص کاربری‌های خدماتی مورد نیاز به ویژه به مناطق و محلات محروم، جهت کاهش نابرابری‌های فضایی و اجتماعی و برقراری عدالت اجتماعی و ارتقا کیفیت زندگی شهروندان امری ضروری به نظر می‌رسد.

نتیجه گیری

از آنجا که مهمترین و اساسی ترین هدف از برنامه ریزی شهری پاسخگویی به نیازهای افراد ساکن در شهرها و بهبود کیفیت زندگی آنهاست، امروزه توزیع نهادهای خدماتی کیفیت زندگی شامل کیفیت مسکن، آموزش، بهداشت، محیط زیست و ... در سطح شهر مورد توجه مدیران و برنامه ریزان شهری می‌باشد؛ بنابراین بررسی مطالعه وضعیت کیفیت زندگی شهری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به جایگاه کیفیت زندگی در شهرها و مناطق و اینکه هنوز در ایران سیستم جامعی در زمینه سنجش کیفیت زندگی ایجاد نشده، توجه به بررسی جنبه‌های مختلف سنجش کیفیت زندگی را می‌تواند راهی برای دستیابی به نظام سنجش جامع کیفیت زندگی باشد. در پژوهش حاضر که باهدف ارزیابی مناطق ۱۰ گانه شهر شیراز به لحاظ

ساکنان محلی (مطالعه موردی: شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان‌های لرستان و کردستان)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۳۳-۶۵.

۸. رضوانی، محمدرضا، متکان، علی‌اکبر، منصوریان، حسین، ستاری، محمدحسین، (۱۳۸۸)، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، پاییز، صص ۸۷-۱۱۰

۹. رفیعیان، مجتبی، امیرصالحی، فرزین، تقوایی، علی‌اکبر (۱۳۸۹)، نجش کیفیت محیط سکونت در شهرک اکباتان تهران، مدرس-علوم انسانی-برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره چهارم، شماره ۴، صص ۶۳-۸۵

۱۰. رفیعیان، مجتبی؛ نسترن، مهین، عزیزپور، سولماز (۱۳۹۲)، ارزیابی رضایت‌مندی از کیفیت فضای شهری با توجه به متغیر جنسیت (نمونه موردی: باغ خانواده کرج)، مطالعات زنان، سال ۱۱، شماره ۴، صص ۳۵-۵۸

۱۱. زیاری کرامت‌الله؛ زنجیرچی، سید محمود، سرخ کمال، کبری (۱۳۸۹)، بررسی و رتبه‌بندی درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خراسان رضوی، با استفاده از تکنیک تاپسیس، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صص ۱۷-۳۰

۱۲. صفایی‌پور، مسعود؛ احمدی، زهرا، (۱۳۹۳)، ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه ۴ شهر اهواز، فصلنامه توسعه اجتماعی، ۹(۲)، صص ۶۳-۸۴

۱۳. عنبری، موسی، (۱۳۸۹)، بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران، دوفصلنامه توسعه روستایی، سال دوم، شماره اول، صص ۱۴۹-۱۸۱

۱۴. غیاثوند، الهام (۱۳۸۵)، تاثیر سرمایه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان مناطق شهری، فصلنامه مهندسين مشاور، شماره ۲۵، صص ۱۱۱-۱۲۸

۱۵. قدمی، مصطفی، معتمد، سمانه (۱۳۹۲)، بررسی کیفیت زندگی در شهرهای کوچک با تاکید بر بعد سلامت فردی و اجتماعی، (مطالعه موردی شهر نور استان مازندران)، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۴، شمار ۱، صص ۳۳-۵۰

۱۶. قنبری، ابوالفضل؛ سلطان‌زاده، اکبر و صدیق، مهدی (۱۳۹۲)، بررسی تطبیقی کیفیت زندگی شهری در روستاهای ادغام شده با هسته‌های طراحی شده (مورد مطالعه شهر تبریز)، مجله مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال سوم، شماره هفتم، صص ۱۶۷-۱۹۱

به‌عنوان سخن آخر کیفیت زندگی شهری به‌عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه‌ریزی شهری است و نتیجه‌گیری و پیشنهاداتی که در این پژوهش ارائه می‌شود پیش از آن که در راستایی اعتلای کیفیت زندگی شهری و همچنین محیط زندگی شهری ارائه گردد در جهت ارزیابی میدانی و مقایسه واقعی آن با نتایج تحقیقاتی همانند تحقیق حاضر و نیل به واحد مشخص برای سنجش کیفیت زندگی می‌باشد؛ که در نوع و شاخص‌های آن پاسخ شهروندان به عنوان یک مشارکت محسوب گردد.

منابع:

۱. اسفندیاری، فریبا، پیروزی، الناز، امینی، زهرا، (۱۳۹۵)، تحلیلی بر مکانیابی جهات بهینه گسترش فیزیکی شهر شیراز با استفاده از روش ویکور، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، صص ۱۱۶-۹۹

۲. پوراحمد، احمد، خلیجی، محمدعلی (۱۳۹۳)، قابلیت‌سنجی تحلیل خدمات شهری با استفاده از تکنیک VIKOR مطالعه موردی شهر بناب، مجله برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال چهارم، شماره دوم، صص ۱-۱۶

۳. پویا، علیرضا و علیزاده زوارم، علی (۱۳۹۳)، حل مسئله انتخاب تامین‌کننده با استفاده از مدل ترکیبی تحلیل سلسله مراتب بی‌دلفی فازی - ویکور، VIKOR - FDAHP پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، دوره ۴، شماره ۴، صص ۴۸-۲۳

۴. حسینی نژاد، آسیه؛ مسیبی، سمانه؛ حسینی نژاد، اردلان، (۱۳۹۵)، ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری (مطالعه موردی: حاجی‌آباد فارس)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۲۶(۱)، صص ۱۶۵-۱۸۴

۵. حسینی، سیدهادی، باقریان، خدیجه (۱۳۹۳)، تحلیلی بر مولفه‌های سازنده کیفیت زندگی در شهر نوشهر، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۷، صص ۵۵-۷۸

۶. خادمی، امیرحسین (۱۳۹۱)، ارزیابی و مکان‌یابی فضای سبز شهری با استفاده از GIS (نمونه موردی: شهر آمل)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور.

۷. رضوانی، محمد رضا، منصوریان، حسین، احمدی، فاطمه (۱۳۸۹)، ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی

27. Ghulam ZAKRIA, Zailin GUAN, Yasser RIAZ, Mirza JAHANZAIB, Anwar KHAN,(2010), Selecting and prioritizing key factors for CAD/CAM software in small- and medium-sized enterprises using AHP, *Front. Mech. Eng. China*, 5(2):PP 157-164
28. Huang,J,J. Tzeng, G,H& His Liu,Hsiang, (2009), "A Revised VIKOR Model for Multiple Criteria Decision Making - The Perspective of Regret Theory" Graduate Institute of international Business, NationalTaipei University, Sansia, Taiwan
29. Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43(7), PP 1205-1215.
30. Marans, R. W. (2015). Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future Nigeria Eziyio .Iben ,DolapoAmoie.(2013)."Subjective life satisfaction in public housing in urban areas of ogunstst
31. Olajuyigbe, A.E ,Osakpolor, S, and, Adegboyega, S. A. (2013) "Assessment of Quality of Life Using Geographical InformationSystem
32. Olajuyigbe, A.E., Osakpolor, S., Adegboyega, S. A., (2013)., System Approach for Assessment of Quality of Life Using Geographical Information Poverty Alleviation Decision-Making. *International Journal of Sustainable Land Use and Urban Planning*, 1(1), PP 1-20
33. Opricovic,S and Tzeng, G-H (2004), "Compromise Solution by MCDM Methods: A Comparative Analysis of VIKOR and TOPSIS", *European Journal of Operational Research*, 445.
34. Pacione, Michael , (2003), Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective, *Landscape and Urban Planning* ,PP 65-89
35. Pal, A.K, Kumar,U.C,(2005),Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in west bangal, india, *Rural Devolpment*, vol. xv,n
36. Smith, C., Levermore,G.,(2008), Designing urban spaces and building to improve sustainability and quality of life in a warmer word, *Social Indicators Research* , PP 40-55
17. لطفی، صدیقه، آنا مرادنژاد، رحیم بردی، ساسانی پور، محمد (۱۳۹۳)، بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال پنجم، شماره نوزدهم، صص ۳۹-۵۶
18. لطفی، صدیقه، صابری، سجاد (۱۳۹۱)، ارزیابی کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش تصمیم گیری چند معیاره (مطالعه موردی: نواحی شهر یاسوج)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۴، صص ۴۵-۵۹
19. لطفی، صدیقه، (۱۳۸۸)، مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی - سال اول، شماره چهارم، صص ۶۵-۸۰
20. نجفی کانی، علی اکبر؛ خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ مهدوی، شهرام، (۱۳۹۴)، سنجش شاخص های توسعه در مناطق شهری با تأکید بر کیفیت زندگی. مطالعه موردی: شهر کاشان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۶(۵)، ۲۱۱-۲۲۴.
21. هادیانی، زهره، حیدری، جهانگیر، اکبریان فر، فتح الله (۱۳۹۲)، تحلیلی بر رضایت مندی شهروندان از کیفیت زندگی شهری با تأکید بر زیرساخت ها و حمل و نقل"، پنجمین کنگره بین المللی جغرافی دانان جهان اسلام. صص ۱-۱۵
22. AZIZI, M. RAMEZANZADEH, (2013), Determining effective criteria for the selection of MDF industry locations in Mazandaran Province: Application of AHP, *For. Sci. Pract.*, 2013, 15(3):PP 222-230
23. Burinskiene marija , Rudzkiene vitalija , Dovilelzauskaite(2013) "The assessment of quality of life in peripheral urban areas in Lithuania",pp 22-230.
24. Enrique carreras romero , ana carreras franco (2013) "effects of Ideology on citizen evaluation and satisfaction with local administration" *metodoloqia do encuestas* ,PP 27-55
25. Eziyi, O. I., & Amole, D., (2014), Subjective life satisfaction in public housing in urban areas of Ogun State, Nigeria. *Journal of CITIES*, 35(1),PP 51-61.
26. Foo Tuan Seik (2000): Subjective assessment of urban quality of life in Singapore, *Habitat Internatonal*, 24, pp

